उत्पटः Sap issuing from the cleft of a tree. त्वच एवास्य रुधिरं प्रस्यन्दि त्वच उत्पटः Bri. Up. 3. 9. 28.

उत्पाटः 1 Uprooting, eradication, destroying root and branch. -2 A disease of the external ear. **-Comp. -योगः** A particular yoga (in Astrology).

उत्पाटकः 1 One who roots out. -2 A disease of the external ear.

उत्पाटनम् Uprooting, eradicating, destroying root and branch. चक्रतुः समरे तीव्रमाकर्षोत्पाटनं भृशम् Rām. 6. 76. 32.

उत्पाटिका The external bark of a tree; त्वगत्सोत्पाटिका बहिः Bri. Up. 3. 9. 28.

उत्पाटिन् *a.* (oft. at the end of comp.) Eradicating, tearing out; कीलोत्पाटीव वानरः Pt. 1. 21.

उत्पत् 1 P. 1 (*a*) To fly or jump up; मङ्क्षूदपाति परितः पटलैरलीनाम् Śi. 5. 37, 3. 77; oft. with acc. or dat. of place. पितुः पदं मध्यममुत्पतन्ती V. 1. 19; उत्पतोदङ्मुखः खम् Me. 14; Bk. 5. 30, 6. 89; Ku. 6. 36; K. 46, 132; V. 4; स्वर्गायोत्पतिता भवेत् V. 4. 2. (*b*) To go or rush towards; R. 9. 63. (*c*) To start up, emerge into view; मातङ्गनक्रैः सहसोत्पतद्भिः R. 13. 11. -2 To rebound (as a ball); पातितोऽपि कराघातैरुत्पतत्येव कन्दुकः Bh. 2. 85. -3 To rise, be produced or originated; निष्पेषोत्पतितानलम् R. 4. 77; रसात्तस्माद्वरस्त्रिय उत्पेतुः Rām.; Rs. 1. 26. -4 To be born (as from the womb).

उत्पतः A bird.

उत्पतनिपता *f.* Any act in which it is said ' उत्पत, निपत ' (*i. e.* fly up and down). P. II. 1. 72.

उत्पतनम् 1 Flying up, a leap, spring. -2 Rising or going up, ascending. -3 Throwing up. -4 Birth, production.

उत्पतित *a.* Ruined, destroyed; भात्युत्पतितपद्माभः समृणाल इव ह्रदः Rām. 4. 15. 4.

उत्पतिष्णु *a.* Flying, going up, springing up; R. 4. 47; Pt. 3. उत्पतिष्णू सहिष्णू च चेरतुः खरदूषणौ Bk. 5. 1.

उत्पातः 1 Flying up, a spring, jump; एकोत्पातेन *at* one jump; एकोत्पातेन ते लङ्कामेष्यन्ति हरियूथपाः Rām. 5. 39. 40. -2 Rebounding, rising up (fig. also); करनिहतकन्दुकसमाः पातोत्पाता मनुष्याणाम् H. 1. v. l. Upward jolt; विचलन् प्रथमोत्पाते हयानां भरतर्षभ Mb. 3. 168. 40. -3 portent, any portentous or unusual phenomenon boding calamity; उत्पातेन ज्ञापिते च Vārt. on P. I. 4. 44. Sk. °जलधरः K. 111, 287; Ve. 1. 22; सापि सुकुमारसुभगेत्युत्पातपरंपरा केयम् K. P. 10; Mv. 1. 37. -4 Any public calamity (as an eclipse, earthquake &c.); a calamity (in general); अधर्मात्तु महोत्पातो भविष्यति हि सांप्रतम् Rām. 5. 26. 32. °केतु K. 5; °धूमलेखा Ketu; Māl. 9. 48. **-Comp. -पवनः, -वातः, -वातालिः** portentous or violent wind, whirlwind, a hurricane; R. 15. 23; Mv. 1. ओषामासे मत्सरोत्पातवातः Śi. 18. 35; उत्पातवाततरलीकृततारकाभम् Nāg. 5. 8. **-प्रतीकारः** provision made to counteract the evil portents; Kau. A. 2. 7.

उत्पातक *a.* 1 Causing a calamity. -2 Flying up. **-कः** = उत्पादकः q. v.

उत्पातिक *a.* Supernatural; Jaina.

उत्पताक *a.* [उत्तोलिता पताका यत्र] With uplifted banners, where flags are hoisted; पुरंदरश्रीः पुरमुत्पताकम् R. 2. 74,

उत्पथः [उत्क्रान्तः पन्थानम्] A wrong road (fig. also); गुरोरप्यवलिप्तस्य कार्याकार्यमजानतः । उत्पथप्रतिपन्नस्य न्याय्यं भवति शासनम् Mb. (परित्यागो विधीयते Pt. 1. 306); Ms. 2. 214; क्षिप्तावरोधाङ्गनमुत्पथेन गाम् Śi. 12. 24; a mistaken path, (wrong guess), error; U. 4. 22. **-थम्** *ind.* Astray, on the wrong road.

उत्पद् 4 Ā. 1 To be born or produced, arise, originate, spring up; उत्पत्स्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानधर्मा Māl. 1. 6; वायोर्ज्योतिरुत्पद्यते Ms. 1. 77. -2 To occur, happen; उदपादि चास्य मनसि K. 132 it occurred to his mind; युद्धमुत्पत्स्यते महत् Mb.; उत्पन्नावसरमर्थित्वम् M. 3. for which an occasion has presented itself; Ms. 5. 48. -*Caus.* 1 To produce, beget, cause, effect, bring about, prepare; वस्त्राणि सदैवोत्पादयति Pt. 2; Ms. 1. 63, 2. 147, 9. 60; so दुःखम्, दोषम्, भयम्, शङ्काम् &c. -2 To bring forward.

उत्पत्तिः *f.* 1 Birth; विपदुत्पत्तिमतामुपस्थिता R. 8. 83. -2 Production; कुसुमे कुसुमोत्पत्तिः श्रूयते न तु दृश्यते Ś. Til. 17. -3 Source, origin; उत्पत्तिः साधुतायाः K. 45. -4 Rising, going up, becoming visible, coming into existence. -5 Profit, productiveness, produce; स्वल्पोत्पत्तिर्देशः Rāj T. 5. 68. -6 Producing as a result or effect. -7 Resurrection. -8 A sacrifice; उत्पत्तिरिति यजिं ब्रूमः । ŚB. on MS. 7. 1. 3, 7. -9 An original injunction, a scriptural text enjoining (a particular matter), also called उत्पत्तिश्रुति or उत्पत्तिविधि. उत्पत्तेश्चातत्प्रधानत्वात् । MS. 4. 3. **-Comp. -अर्थः** The अपूर्व resulting from a sacrifice; उत्पत्त्यर्थाविभागाद्वा सत्त्ववदैकधर्म्यं स्यात् । MS. 7. 1. 2. °अविभागः Non-separation of याग and its अपूर्व. **-कालीन** *a.* taking place at the time of birth. **-क्रमः** order of birth. **-नामधेयत्वम्** Being a name inherent in the verse; उत्पत्तिनामधेयत्वात् भक्त्या पृथक् सतीषु स्यात् । MS. 8. 3. 22. **-प्रयोगः** 1 production by the combined action of cause and effect. -2 purport, meaning. **-वाक्यम्** a sentence quoted from the Veda, an authoritative sentence. **-व्यञ्जकः** a type of birth (as investiture with the sacred thread); a mark of the twice-born; उत्पत्तिव्यञ्जकः पुण्यः Ms. 2. 68. **-शिष्ट** *a.* taught authoritatively (by a passage occurring in the Veda).

उत्पन्न *p. p.* 1 Born, produced, arisen. -2 Risen, gone up. -3 Acquired, gained. -4 Effected, accomplished. -5 Occurred. -6 Known, ascertained. **-Comp. -अधिकारः** remention, restatement; समाने पूर्ववत्त्वादुत्पन्ना-